

**Europa
și capitalismul.
Pentru o redeschidere
a viitorului**

Traducere din limba italiană de Oana Pughineanu

Prefață pentru ediția în limba română
de Denis Collin

Alexandria
Publishing House

Cuprins

Prefață.....	5
Melancolia, simbol al condiției neoliberale.....	11
Euro ca fundament al capitalismului absolut.....	16
Puterea invizibilă contra suveranității democratice.....	21
Recucerind libertatea pierdută: multiplicitatea statelor suverane.....	27
Eternul prezent și secătuirea viitorului.....	34
Utopia necesară. Redeschiderea conflictului cu capitalul.....	40
A rezista monarhiei universale.....	46
Revoluția pornind de la cultură.....	54
Note asupra ideologiei „sfârșitului istoriei”. Pentru întoarcerea la gândirea prezentului ca istoricitate.....	60
Mitul pieței: civilizația lui Robinson Crusoe.....	73
Monoteismul pieței și critica teologiei economice.....	85
Recucerirea viitorului. Utopie, istorie și posibilitate.....	97
Cele trei figuri dialectice ale capitalismului.....	117
Repornind de la idealism.....	127
Concluzie. Viitorul este al nostru!.....	145

Melancolia, simbol al condiției neoliberale

Condiția neoliberală, în care suntem forțați să locuim, prezintă un caracter structural melancolic. Conform lui Freud, melancolia se configurează ca suferință provocată de un obiect pierdut care ne bântuie totuși sub forma unei prezențe cunoscute. Este mereu vorba, în termeni freudieni, de inversarea doliului: percepend obiectul ca fiind prea aproape, melancolicul nu poate începe procesul de simbolizare a pierderii. În cuvintele lui Freud, umbra obiectului nu încetează să cadă asupra Eului.

Pierderea care face ca melancolia să fie azi condiția neoliberală este dublă, având în vedere *viitorul* ca proiect și *politica* înțeleasă fie ca loc al conflictului, fie ca spațiu social al discuției raționale despre un viitor alternativ. După cum a arătat recent Giovanni Leghissa în lucrarea *Neoliberalism. O introducere critică* (*Neoliberalismo. Un'introduzione critica*), neoliberalismul se prezintă drept condiția în care din politică nu a mai rămas nimic. Politică, parafrazând formula lui Clausewitz, s-a degradat la condiția de a continua economia cu alte mijloace, slujnică a pieței și a multinaționalelor. *Depolitizarea economiei* este cealaltă față a *economizării politicii*: conducerea tehnico-administrativă rece a socialului și guvernamentalizarea biopolitică a vieții nude lasă fără putere decizia politică a

comunității suverane. Această *ratio oeconomica* a teologiei pieței nu acceptă alte rațiuni, nici măcar politice. Pentru aceasta, azi, mai mult decât oricând, e necesar să adaptăm critica marxistă a economiei politice la forma inedită a unei *critici economice depolitizate*. Visul lui Lenin, „toată puterea sovietelor!”, a fost răsturnat în coșmarul neoliberal, „toată puterea economiștilor!”.

Motivul pentru care capitalul post-1989 acționează în favoarea depolitizării integrale a lumii este evident. După cum am încercat să clarific în lucrarea mea *Minima mercatalia. Filosofia și capitalismul* (*Minima mercatalia. Filosofia e capitalismo*, 2012), suntem deja într-o nouă fază a capitalismului care se poate califica drept „capitalism absolut”, în epoca fanatismului economic și a monoteismului pieței. Capitalismul este azi absolut pentru că este „liber de” (*ab-solutus*) orice limită, de orice obstacol care i-ar putea frâna dezvoltarea. În actuala conjunctură, capitalismul s-a eliberat de orice valoare (morală, religioasă etc.) care l-ar putea frâna sau doar încetini, și în acest sens trebuie explicată dezmembrarea culturii burgheze plină de valori care nu sunt în acord cu reproducerea de piață, pe care capitalul a realizat-o începând cu 1968. Momentul '68 nu a fost unul al emancipării față de capital, ci al capitalului care s-a eliberat de vechea cultură burgheză (etică, religie, Stat, *Bildung* etc.): lupta din '68 contra culturii burgheze a deschis calea pentru actualul capitalism postburghez, care este el însuși '68-ist și contestatar, permisiv și antidisciplinar, nerecunoscând nicio autoritate în măsură să strunească suveranitatea absolută a mărfii. Controlul total al societății, începând din '68, se produce prin liberalizarea în continuă creștere a sferei private livrată unui *self-service* generalizat al consumului indivizilor izolați, în căutarea unei îmbogățiri estetic-hedonistice a propriului eu. Totul este posibil, atât timp

Europa și capitalismul cât există întotdeauna mai mult, și atât timp cât există valoarea de schimb care îți permite accesul la obiect.

Dacă momentul '68 a lichidat cultura burgheză, perioada care începe cu 1989 a inaugurat o „depolitizare” (Schmitt) programatică, coerentă cu absolutizarea *nomos*-ului economiei. Prin natura sa, economicul se bazează pe un spațiu fără frontiere care poate genera o globocrație anonimă și impersonală, deteritorializată, fără cultură, fără state și fără o minimă forță în stare să o frâneze. A desprinde economia de politică – visul realizat al neoliberalismului triumfător – înseamnă a o sustrage pe prima din fața intervențiilor reglatoare ale celei de-a doua, neutralizând-o pe a doua și favorizând completa desfășurare a situației globale de azi, în care suverană e doar piața. În aceeași linie a logicii dezvoltării absolute (*absolutus*), capitalul trebuie să neutralizeze orice putere politică care l-ar putea frâna, astfel încât raportul rece al forțelor economice să se impună fără limite în forma unei ordini depolitizate: dereglementarea (*deregulation*) și „statul minimal” reprezintă simbolurile acestui program de depolitizare care are ca țel desființarea oricărui element care ar putea disciplina economicul devenit autonom.

În 1800, în cartea *Statul comercial închis*, Fichte a condensat esența *nomos*-ului economiei în formula *Handelsanarchie*, „anarhie comercială”: teleologia secretă, consubstanțială cu ritmul globalizării coincide cu dezarticularea lui *ordo politicus*, substituit cu dezorganizarea organizată a pieței internaționale și a structurii sale rizomatice și anomice, amorfă și de negestionat de către politica tradiționalelor state națiuni. Astfel, puterea apolitică a economiei se poate întinde nederanjată în spațiul globalizat, în afara câmpului de acțiune al politicii. Anarhia comercială denunțată de Fichte corespunde *dereglementării* de azi, trăsătură a *laissez faire*-ului global a codului

neoliberal. Capitalismul cu reguli nu poate să existe, deoarece esența lui este lipsa de cumpătare, o entropie eficace care distruge orice normă care aspiră să frâneze dinamica creșterii infinite.

De aceea, depășirea tradiționalei forme statale constituie un pasaj obligatoriu pentru depolitizare, pentru anihilarea forței unei politici care poate încă acționa asupra economiei. A face ineficiente unitățile statale prin instaurarea unei ordini apolitice este condiția pentru a impune cele două principii convergente ale anarhiei comerciale și ale depolitizării integrale a sferei economice. Dacă astăzi e ineficientă orice tentativă a unei politici care nu este în serviciul *nomos*-ului economiei sau care încearcă chiar să o controleze (să ne gândim doar la proiectul „Taxei Tobin” asupra tranzacțiilor financiare), asta ține în mod esențial de faptul că politicul, diferit de economic, nu poate fi operativ decât în spațiul circumscris de decizia suverană a comunității. Din acest motiv, ideea unei politici internaționale este astăzi, *ipso facto*, imposibilă și, mai mult, scoate la iveală propriul său chip ideologic: legitimarea subordonării politicului de către economic.

Ideologia globalizării reprezintă o emblematică împlinire ideologică a capitalismului absolut. Se prezintă ca pozitiv idealul, devenit deja realitate, a unui capitalism fără limite, omițând mereu încâlceala de contradicții care îl însoțește. Globalizarea e forma flexibilă și postmodernă a imperialismului: exact opusul liniștitorului universalism pacifist al drepturilor omului, alături de care este prezentată de unica gândire politic corectă. În locul liniștitoareii formule de „globalizare”, ar fi nimerit să folosim neologismul „globalitarism”, pentru a semnala felul în care mondializarea capitalistă coincide cu acel totalitarism realizat la scară planetară, fără frontiere care să-l separe de alte realități și care nu lasă nimic în afara lui.

Noul imperialism aspiră să includă, cu ospitalitate aparentă, toate popoarele și națiunile în unicul model internaționalizat al neoliberalismului, într-o golire aproape totală a suveranității naționale și a hegemoniei politicului asupra economicului. E semnificativ faptul că, tot mai des, politica înțeleasă ca și continuare a economiei cu alte mijloace, este denumită, la rigoare, în limba engleză, *governance* (guvernanță), un cuvânt care indică în mod deschis reducerea spațiului politic la purul management economic, analog conducerii companiilor capitaliste sau, și mai bine, a unicei imense companii capitaliste care coincide cu tot globul. Este chiar timpul politicii absente.

Euro ca fundament al capitalismului absolut

După cum am încercat să arăt pe larg în cartea *Minima mercatalia. Filosofia și capitalismul* (2012), suntem într-o nouă fază a capitalismului care se poate califica, pe bună dreptate, ca și „capitalism absolut”, epoca fanatismului economic și a mono-teismului pieței. Capitalul este astăzi absolut pentru că este „liber de” (*ab-solutus*) orice frontieră, de orice frână care să-i limiteze dezvoltarea. Începând cu 1968 – mit fondator pentru capitalismul post-burghez – este destituită cultura burgheză, sfera sa valorică (etică, culturală, religioasă) incompatibilă cu extinderea nelimitată a mărfurilor. Începând cu 1989, capitalul avansează înspre o rapidă „depolitizare” (Carl Schmitt), înspre îndepărtarea limitei politice și, prin urmare, a statului național ca structură care poate garanta, chiar conținând contradicții inerente, hegemonia politicului asupra economicului. S-a impus astfel *depolitizarea economiei* care este cealaltă față a *economizării politicii*: o gestiune rece tehnico-administrativă a socialului și guvernamentalizarea biopolitică a vieții nude de-tronând decizia politică a comunității suverane. Această *ratio œconomica* a teologiei pieței nu acceptă rațiuni diferite de cele ale sale.

Prin natura sa, economicul se bazează pe un spațiu fără frontiere care poate genera o globocrație anonimă și

impersonală, deterritorializată, fără cultură, fără state și fără o minimă forță în stare să o strunească. A desprinde economia de politică – visul realizat al neoliberalismului triumfător – înseamnă a o sustrage pe prima din fața intervențiilor reglatoare ale celei de-a doua, neutralizând-o pe a doua și favorizând completa desfășurare a situației globale de azi, în care suverană e doar piața. În linie cu logica dezvoltării absolute (*absolutus*), capitalul trebuie să neutralizeze orice putere politică care l-ar putea frâna, astfel încât raportul rece al forțelor economice să se impună fără limite în forma unei ordini depolitizate: dereglementare (*deregulation*) și „statul minimal” reprezintă simbolurile acestui program de depolitizare care are ca scop desființarea oricărui element care ar putea disciplina economicul devenit autonom.

Îndeplinirea depolitizării economiei a fost realizată de Uniunea Europeană, un nume pudic pentru *lager*-ul eurocratic în care domnește suveran capitalul. Europa este astăzi unită, în mod exclusiv pe bazele Băncii Centrale Europene și ale eurocrației rezultante care realizează prin violența silențioasă a economiei opresiunea popoarelor, violență care în secolul XX era obținută prin desfășurarea tancurilor militare și a drapelurilor armate, acordând statelor lipsite de suveranitate un răstimp de 48 de ore, precum în clasicele *ultimatumuri* politice, pentru a adopta și implementa măsuri de creștere economică.

Euro, ca monedă unică a UE este însuși fundamentul capitalismului absolut: a contribuit la disoluția hegemoniei politicii asupra economicului, a favorizat acapararea puterii de către economiști, „specialiști fără inteligență” (Max Weber), simpli angajați ai fanatismului financiar în faza speculativă. Ieșirea din actuala Europă sau, mai bine spus, din eurocrația care unifică doar la nivel monetar corpul continentului, făcând posibile prin moneda unică forme de opresiune și de

dominare care au fost dejucate în 1945, trebuie să fie primul pas de realizat pentru restabilirea suveranității naționale ca bază care garantează existența comunității, astăzi dizolvată de sacrele legi ale datoriilor și finanțelor. Rezultat al unei alegeri independente de voința suverană a poporului, intrarea în Uniunea Europeană nu a fost democratică, dar ieșirea poate fi.

Trebuie să ne opunem caricaturii Europei, numele nobil care este atribuit actualei eurocrații ce ne târăște într-un abis social și politic. Și asta, într-un scenariu în care, într-o Guernică de tip social, italienilor, ca și spaniolilor, li se impune să susțină necondiționat politicile europene (și sacrificiile ce decurg de aici), chiar atunci când acestea duc la concedierea fără nicio regulă a cetățenilor și privarea lor de orice garanție, cu un evident recurs la coerciție și amăgire (chiar și prin medierea înșelătoare a sufragiului universal).

Proiectul eurocratic este consistent cu dinamica post-1989:

- a) a distrugerii statelor naționale ca centre politice autonome;
- b) a depolitizării integrale a economiei.

De la tratatele de la Maastricht (1993) și Lisabona (2007), crearea regimului eurocratic a contribuit la slăbirea hegemoniei politicului, deschizând calea pentru ciclul de nestăvilit al privatizărilor și al tăierilor cheltuielilor publice, al precarizării forțate a muncii și al reducerii tot mai nete a drepturilor sociale. E vorba de o adevărată lovitură de stat financiară, sub care finanțele transnaționale au început netulburate să dicteze regulile, impunând acceptarea pasivă a statelor care nu mai sunt suverane.

Idealul Europei statelor naționale democratizate, libere și egale, în care sunt respectate culturile și tradițiile naționale, comunitățile etnice și religioase, este astăzi făcut imposibil de financiarizarea vechiului continent, de impunerea unicei culturi a pieței și de impunerea unicei culturi a pieței și de

supunerea popoarelor suverane de către o juntă militară de tip economic, specifică dictaturii financiare.

Visul kantian face loc coșmarului eurocratic, nebuniei – urmărită cu metodă – impunerii coercitive a politicilor neolibérale care trebuie să fie supuse medierii neutralizării resturilor forței reziduale ale politicii. Procesul americanizării Europei este condus în trei direcții: a) impunerea modelului de piață anglo-saxon în interesul unei privatizări fără limite și a unui *laissez-faire* planetar, b) de la subalternitatea geopolitică la „monarhia universală” (forța ieșită învingătoare din Războiul Rece), c) de la omologarea culturală la imperiu, care poate fi observată în impunerea invazivă a limbii operaționale a piețelor, engleza, în *american way of life*, în abandonul culturilor naționale și al oricărei forme în stare să ofere modele alternative la pustiirea simbolică în act. În numele teologumenului „Europa o cere”, orice drept social este destinat suprimării în favoarea eliberării sălbatice promovată de gândirea unică neoliberală și a hegemoniei financiare. Ca împlinire coerentă a dinamicii capitalului, euro nu este o monedă, ci o metodă riguroasă de guvernare în care politica este în întregime subsumată economicului. Violența capitalismului realizat în formă absolută este o violență pur economică: cu riscul de *spread* în loc de tancuri, cu „datoria publică” în locul tunurilor.

Dincolo de retorica „sufletelor frumoase”, moneda unică europeană a servit pentru a șterge dintr-o dată o sută cincizeci de ani de cuceriri sociale și drepturi obținute prin lupte și revendicări. Mai mult, a instituit un „sclavagism al datoriei”, gestionat cu mare artă de Uniunea Europeană și de al său „Tratat de Stabilitate” sau *European Fiscal Compact* intrat în vigoare în 2013, fiind centrat pe dogmele sacre ale echilibrării balanței bugetare și scăderea datoriilor. Din aceste motive, problema care se pune astăzi nu este cum să salvezi euro, ci